

Franci Zore
**PRIBLIŽEVANJE IN
RAZHAJANJE.
K HERAKLITOVEMU
FRAGMENTU B 122**

95-105

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
AŠKERČEVA 2
SI-1000 LJUBLJANA
E-MAIL: FRANCI.ZORE@GUEST.ARNES.SI

::POVZETEK

HERAKLITOV ENOBESEDNI FRAGMENT B 122, ki se glasi “ἀγχιβασίη”, vse prevečkrat prevajamo zgolj kot “približevanje”, medtem ko velja v različnih interpretacijah zaradi pomanjkanja konteksta za slabo ali ne-razložljivega. Izjema je tu Heidegger, ki pa vseeno ostaja v obzorju pomena, ki besedo povezuje le z bližino: “iti v bližino”. Toda manj upoštevani slovarski pomen besede in njenih sopomenk ter zgodnja raba glagola ἀμφισβητεῖν pri Herodotu nakazujeta, da gre pri pomenu te besede v osnovi za “razhajanje”, celo “spor, prepiranje”. Verjetno pa glede na etimologijo besede (predvsem predpone ἀγχι) tudi ta redukcija ne bo povsem zadovoljiva. Zato je ἀγχιβασίη – predvsem znotraj konteksta Heraklitove zgodnje modrosti – verjetno treba razumeti v obeh pomenih, kot “razhajajoče se približevanje” in “približevajoče se razhajanje”.

Ključne besede: Heraklit, anchibasíe, približevanje, razhajanje.

ABSTRACT

COMING NEAR AND GOING APART. HERACLITUS' FRAGMENT B 122
Heraclitus' one-word fragment B 122, which in Greek reads “ἀγχιβασίη”, is all too often translated simply as “coming near”, while the interpretations usually consider it – due to the lack of context – as poorly comprehensible or not comprehensible at all. The exception here is Heidegger, who nevertheless remains within the horizon of the meaning which relates the word only to nearness: “to go near.” The less considered dictionary meaning of the word and its synonyms, however, and the early use of the verb ἀμφισβητεῖν in Herodotus indicate that the meaning of this word basically has to do with “going apart”, even “disputing, wrangling.” Probably, taking into account the etymology of the word (especially the prefix ἀγχι), this reduction will not be completely satisfactory. Therefore, ἀγχιβασίη – especially within the context of early wisdom of Heraclitus – is likely to be understood in both senses, as “coming near in going apart” and “going apart in coming near”.

Key words: Heraclitus, anchibasíe, coming near, going apart.

::UVOD

Ko pri tako imenovanih “predsokratikih”, torej zgodnjih ali arhaičnih grških mislecih, govorimo o njihovih “fragmentih” – od nikogar ni namreč ohranjeno nobeno delo v celoti, ampak imamo samo navedke (ali: predpostavljene navedke) in poročila pri kasnejših avtorjih –, je med najbolj “fragmentarnimi” fragmenti gotovo ena beseda, ki velja po izdaji Dielsa in Kranza za Heraklitov fragment B 122.¹ Gre za besedo ἀγγιβασίη. Da je Heraklit uporabljal (ali celo samo enkrat uporabil) to besedo, zvedemo iz zelo poznega pričevanja: gre za bizantinski leksikalni navedek iz 10. stoletja v leksikonu, katerega avtorstvo je pripisano Sudu.²

Besedilo, kot ga – nekoliko okrajšanega glede na Sudov leksikon – najdemo v izdaji Dielsa in Kranza³ ter v slovenskem prevodu te izdaje,⁴ se glasi:

22 B 122 [9]. Suid. s.v. ἀγγιβατεῖν und ἀμφισβατεῖν: ἀγγιβασίην Ἡράκλειτος.

22 B 122 [9]. Suid. pod geslom: pristopati in približevati se; Heraklit: **približevanje.**⁵

Kahn je ta enobesedni fragment v svoji izdaji Heraklita uvrstil v *Dodatek 1: Dvomljivi navedki iz Heraklita*.⁶ Kot sam pravi, sicer “ni nobenega razloga, da bi dvomili o avtentičnosti ene same besede, navedene kot B 122 pri Dielsu, toda tudi nobenega namiga o stavčnem kontekstu in zato nobenega načina, da bi ga sestavili kot smiselni fragment.”⁷

Problematično pa ni samo pomanjkanje interpretativnega konteksta; kot bomo videli kasneje, je tudi pomen te besede povsem dvoumen: ne glede na to, da večina prevajalcev in razlagalcev razume ἀγγιβασίη kot približevanje

¹Besedilo je predvsem z dodatnimi gradivom dopolnjen odlomek iz referata, ki sem ga pod naslovom “Znamenja na poti Heraklitovega mišljenja” predstavil na *Dvodnevnem mednarodnem simpoziju o predsokratikih*, Ljubljana, 21.-22. 10. 2013.

²Suda (ali Suidas) je obsežni bizantinski leksikon iz 10. stoletja; za standardno velja izdaja Ade Adler, *Suidae lexicon*, 5 zv., Leipzig 1928-38 (in ponatis 1994-2001).

³Hermann Diels, Walter Kranz, *Die Fragmente der Vorsokratiker. Griechisch und Deutsch*, zv. 1, Zürich 1996 (ponat. 6. izd. iz 1951), ; zv. 2, Zürich 1996 (ponat. 6. izd. iz 1952); zv. 3 (*Wortindex, Namen- und Stellenregister*), Zürich 1998 (6. izd. iz 1952).

⁴Grško-slovenska dvojezična izdaja: *Fragmenti predsokratikov*, izd. H. Diels in W. Kranz, ur. G. Kocijančič, prev. D. Benko, Ž. Borak, J. Ciglenečki, I. J. Fridl, M. Horvat, G. Kocijančič, D. Movrin, B. Vezjak, S. Weiss in F. Zore, 3 zv., Ljubljana 2012.

⁵Diels-Kranz, 1. zv, str. 178; slov. prev., 1. zv., str. 401 (Heraklita prev. F. Zore).

⁶Charles H. Kahn, *The Art and Thought of Heraclitus. An Edition of the Fragments with Translation and Commentary*, Cambridge 1979, str. 288.

⁷*Isto.*

(ali kaj podobnega), se bo pokazalo, da je ta beseda v zgodnji rabi imela ne samo še druge pomene, ampak da je imela tudi prav nasprotni pomen, namreč pomen razhajanja, oddaljevanja.

::PREVAJANJE IN INTERPRETACIJA BESEDE ἀγγιβασιή KOT PRIBLIŽEVANJA

Nemogoče in tudi nepotrebno bi bilo navajati celotno zgodovino prevajanja tega fragmenta v sodobne jezike, zato naj se osredotočimo samo na nekaj primerov, ki so morda najbolj vplivni, hkrati pa ilustrirajo temeljno naravnost prevajalcev.

V že omenjeni temeljni izdaji Dielsa in Kranza, ki je bila verjetno tudi pri prevajanju (ne le pri prevzemu kritične izdaje besedila in uveljavljanju standardne paginacije fragmentov) eden od pomembnih "pravirov" za nadaljnje prevode, najdemo za grško besedo ἀγγιβασιή v Heraklitovem fragmentu B 122 prevod "Annäherung", torej "približevanje".⁸

Druga pomembna kritična izdaja Heraklitovih fragmentov, ki jo je pripravil Miroslav Marković in kjer se ta fragment nahaja pod številko 111,⁹ ima prevod: "ἀγγιβασιή,"¹⁰ torej zopet "približ(ev)anje". Charles Kahn v svoji že omenjeni izdaji ἀγγιβασιή prevaja kot "stepping near", "stopanje v bližino" ali "stopanje bliže".¹¹

Med italijanskimi se prevod Giovannija Realeja glasi: "Avvicinamento' (ἀγγιβασιή) è termine di Eraclito,"¹² torej: "približevanje", "bližanje". Enak prevod srečamo tudi pri Giorgiu Colliju (pri njem je to fragment 14 [A 110]).¹³ Podobno prevaja Gabriele Giannantoni: "Accostamento' è termine di Eraclito,"¹⁴ torej približanje ali primikanje.

Kirk in Raven ta fragment v svojem komentiranem izboru omenjata zgolj v opombi, kjer ga prevajata v "going near to", "iti blizu k (nečemu)".¹⁵ Njegovo razlago navezujeta na Sekstovo primerjavo – kot jo najdemo v

⁸Diels-Kranz, I. zv, str. 178.

⁹Miroslav Marcovich, *Heraclitus. Greek Text with a Short Commentary. Editio maior*, Mérida (Venezuela) 1967; *Heraclitus. Texto griego y versión castellana por M. Marcovich. Editio minor*, Mérida (Venezuela) 1968.

¹⁰*Editio minor*, str. 131.

¹¹Kahn, *isto*, str. 289.

¹²*I presocratici. Prima traduzione integrale con testi originali a fronte delle testimonianze e dei frammenti di Hermann Diels e Walther Kranz*, ur. Giovanni Reale, Milano, 2006, str. 369.

¹³Giorgio Colli, *La sapienza greca III. Eraclito*, Milano 1980, ⁴1993, str. 101.

¹⁴*I presocratici: testimonianze e frammenti*, [uvod Gabriele Giannantoni], Bari 1969, str. 220.

¹⁵Kirk, G. S., Raven, J. E., Schofield, M., *The Presocratic Philosophers. A Critical History with a Selection of Texts*, Cambridge 1957, ²1983, str. 206, op. 1.

Heraklitovem fragmentu A 16 – med ponovnim oživljanjem “duše-ognja s pomočjo ponovno vzpostavljenega stika z vesoljnim Logosom” in “načinom, na katerega žerjavica ponovno zagori, ko je prinesena blizu živemu ognju.” Po njunem mnenju si je mogoče zamisliti, da ta Heraklitova beseda ἀγγιβασιή “pripada isti podobi”.¹⁶

Če denimo Charles Kahn, kot smo omenili zgoraj, dvomi o možnosti razumevanja tega fragmenta, pa je toliko večji interpretativni navdih ta beseda pomenila za Heideggerja, posebej v spisu “Anchibasíe. Samogovor v troje na poljski poti med raziskovalcem, učenjakom in modrecem”¹⁷ iz leta 1945. Zakaj je enobesedni fragment lahko pomemben, razloži lik modreca: “Sploh mi je vprašljivo, ali so to, kar filologija in zgodovinopisci filozofije imajo za ‘fragmente’, res drobci. Morebiti velja isto za besede, ko jih predstavljamo iz celote kakega spisa. Same v sebi sploh niso drobci, saj so ubesedile neokrnjeno bistvenost misli, ki jih je mislec mislil.”¹⁸ Prej bi lahko govorili o “razmerju, prek katerega človek prebiva v bližini do daljine”, pa o besedi, “ki bi nam lahko razjasnila, da smo vmes prišli pred nekaj neupovedljivega”.

Toda kaj ta beseda pomeni? Učenjak pove, da jo prevajajo kot “prihajanje do (nečesa)”, “Herangehen”, za kar se v pogovoru izkaže, da bi lahko izražalo “bistvo spoznanja” in bi bila to “vodilna beseda v razpravi o bistvu moderne znanosti”, dobessedno pa da pomeni “iti blizu”, “Nahegehen”.¹⁹ Na raziskovalčevo vprašanje, kaj naj si pri tem mislimo, ter ugotovitev, da “bi morala beseda namesto ‘priti do (nečesa)’ in ‘iti blizu’ pomeniti toliko kot ‘ostajati stran (od)’”, učenjak odgovori: “Kar pa v besedi Anchibasíe ne zazveni niti najneznatneje; govor je namreč o anchí, ‘blizu’ in o basíe, baínein, ‘koračiti’, ‘iti’.”²⁰ Beseda imenuje “bistveni odnošaj človeka do prisostvujočega znotraj neskritosti”.²¹ Pomembno je, da prevod ne pomisli zgolj na tisto bližnje, ampak tudi na bližino samo, zato modrec predlaga prevod “iti-v-bližino” (In-die-Nähe-gehen), v smislu “pripustiti-se-noter, v-bližino”.²² Tu seveda ne gre več za “bistvo modernega raziskovanja”, ampak je beseda ime nad potjo, ki vodi

¹⁶ *Isto*.

¹⁷ Martin Heidegger, “ Ἀγγιβασιή. Ein Gespräch selbdrift auf einem Feldweg zwischen einem Forscher, einem Gelehrten und einem Weisen”, v: *Feldweg-Gespräche (1944/45)*, ur. Ingrid Schüssler, Frankfurt na Majni 1995, GA 77, str. 1-159. Navajam po slovenskem prevodu A. Košarja in M. Soldo: *Pogovori s poljske poti*, Ljubljana 2004, str. 5-164.

¹⁸ *Isto*, str. 158.

¹⁹ *Isto*, str. 160.

²⁰ *Isto*.

²¹ *Isto*, str. 161-162.

²² *Isto*, str. 162. – Ob teh prevodih bi bilo vredno omeniti vsaj še omenjeno Dielsovo rešitev “Annäherung” in Snellovo “Herengang” (“hoja sem”, “bližanje”), na kar opozarja Wolfgang Steiner, *Die Aufgabe des Denkens. Martin Heidegger und die philosophische Mystik*, Augsburg 2006, str. 93, op 227 (tu avtor tudi napotuje na Beielwatesov članek, omenjen spodaj).

v noč, noč zblíževalko (Näherin)”, ki “dela le z bližino, ki daljno oddaljuje”, če “raje ne počiva”,²³ ter “v čudenju razklepa zaklenjeno” ...²⁴

Če povzamemo z Wolfgangom Steinerjem: “Heidegger jo [sc.: to besedo] prevaja in interpretira kot ‘iti v-bližino’ (In-die-Nähe-gehen) in vidi s tem natančno fokusirano to, kar je hoja razprla.”²⁵ Kljub morda nekoliko nejasnemu koncu spisa izstopa osredotočenost na bližino samo, toda sama pot, nad katero bedi bližina, ostaja. Steiner zopet pravi: “Cilj Heideggrovega početja ni dosežen, pot spokojnosti ni končana, kajti iskanje mora iti naprej, hoja se mora nadaljevati.”²⁶

::SOBESEDILO FRAGMENTA IN SLOVARSKI POMENI BESED

Toda če pogledamo celoten navedek, v katerem se pojavlja beseda, ter slovarski pomen njej sorodnih besed, pri Heideggru omenjeni in zavrjeni “ostajati stran (od)” vseeno ni povsem brez pomena. V leksikonu Suda se celotno besedilo glasi:

ἀμφισβατεῖν· ἔνιοι τὸ ἀμφισβητεῖν, Ἴωνες δὲ καὶ ἀγχιβατεῖν, καὶ ἀγχιβασίην· Ἡράκλειτος. (alpha, 1762)²⁷

[Geslo] ἀμφισβατεῖν: nekateri [uporabljajo obliko] ἀμφισβητεῖν, Jonci pa tudi ἀγχιβατεῖν; in Heraklit [ima besedo] ἀγχιβασίην.

Kaže, da je bila Heraklitova raba te besede posebnost, saj je izrecno izpostavljena. Ostale omenjene glagole pa srečamo večkrat. Latinski prevod z začetka 18. stoletja se glasi:

ἀμφισβατεῖν. In quibusdam vero [codicibus legitur] ἀμφισβητεῖν. Iones etiam dicunt ἀγχιβατεῖν, [i. e. Ambigere.] Heraclitus usus est voce ἀγχιβασίην.²⁸

²³Heidegger, *isto*, str. 163.

²⁴*Isto*, str. 164.

²⁵Steiner, *isto*, str. 93.

²⁶*Isto*.

²⁷*Suda On Line*, <http://www.stoa.org/sol/>, štetje gesel po zgoraj navedeni izdaji Ade Adler. Angleški prevod Jennifer Benedict na tem mestu: “Some [spell this] ἀμφισβητεῖν, but Ionians also [have] ἀγχιβατεῖν [‘to wrangle’]. And Heraclitus [has the related noun] ἀγχιβασίην [‘wrangling’].”

²⁸Soudidas, *Suidæ Lexicon, Græce & Latine. Textum Græcum cum Manuscriptis Codicibus collatum a quamplurimis mendis purgavit, Notisque perpetuis illustravit: Versionem Latinam Æmilii Porti innumeris in locis correxit; Indicesque Auctorum & Rerum adjecit Ludolphus Kusterus, Professor humaniorum literarum in Gymnasio Regio Berolinensi*, Cambridge 1705.

Latinski prevod je zanimiv, ker ἀρχιβατεῖν prevaja z *ambigere*, kar pomeni iti o(koli), obiti, oklevati, dvomiti in prepirati se.²⁹ V leksikonu Suda najdemo še nekaj povezanih gesel: ἀρχιβατεῖν (alpha, 398) je le skrajšana različica zgornjega, pri ἀμφισβητεῖν (alpha, 1763) pa je morda zanimiva grška razlaga pomena: mh; συμφωνεῖν, "ne soglašati".

Če sledimo pomenu teh besed na slovarski ravni, nas slovar Liddell – Scott – Jones³⁰ za besedo, pri kateri je navedeno mesto obravnavanega Heraklitovega fragmenta ἀρχιβασίη, prav tako pa tudi z jonske oblike ἀμφισβασίη, napotuje³¹ na ἀμφισβήτησις, kar pomeni prepir in spor:³²

ἀρχιβασίη (Suda = Heraklit B 122) → ἀμφισβασίη (jon., Herodot) → ἀμφισβήτησις.

Že tu je opazna določena sorodnost, če ne celo vsaj delna zamenljivost obeh uporabljenih predpon: ἄρχι pomeni zraven, poleg, blizu, v bližini (v prostorskem ali časovnem smislu, ali tudi kot podobnost),³³ ἀμφίς pa na obeh straneh, okoli in okoli, narazen, stran, kot predpona raz- (narazen), pa tudi nasploh okoli, na neki način torej lahko tudi nekje blizu, a ne skupaj.³⁴

Podobno kot pri ἀρχιβασίη je tudi pri glagolskih oblikah ἀρχιβατεῖν³⁵ in ἀμφισβασίη, ki ju LSJ usmerja na ἀμφισβητεῖν, ki pomeni biti druga mnenja, prepirati se, pregovarjati se; razhajati se, stati narazen, torej: ne strinjati se, razpravljati:³⁶

²⁹ambigo, I. Lit., to go about or around [...]. II. Trop., to wander about; to waver, hesitate, be undecided, to doubt be in suspense [...]. III. Transf. A. To argue, debate about something [...]. B. To contend, dispute, wrangle, etc. [...].” Charlton T. Lewis, Charles Short, *A Latin Dictionary*, Oxford 1879.

³⁰H. G. Liddell, R. Scott, H. St. Jones, *A Greek-English Lexicon. With a Supplement 1968*, Oxford 1977, v nadaljevanju: LSJ. – Tu in v nadaljevanje gl. tudi ustrezna gesla v: Anton Dokler, *Grško-slovenski slovar*, Ljubljana 1912, ponat. 1999.

³¹Anatole Bailly, *Dictionnaire grec-français*, Pariz 1895 in ponatisi, gesel ἀρχιβασίη in ἀρχιβατεῖν sploh ne navaja.

³²ἀμφισβήτησις, εως, ἡ, *dispute, controversy*, [...] 2. as Att. law-term, *claim* to an inheritance, [...]” LSJ. “ἀμφισβήτησις, εως (ἡ), I. contestation: 1 contestation politique [...]. 2 contestation judiciaire [...]. 3 contestation en gén., d’ou incertitude, doute [...]” Bailly.

³³ἄρχι, Poet. Adv. of place, *near*, [...] 2. of Time, [...]. II. of resemblance, *like*, [...]” LSJ. Gl. tudi Pierre Chantraine, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots*, zv. 1, Pariz 1968, str. 16; pri ἄρχι gre za starejšo in bolj poetsko predpono.

³⁴ἀμφίς, Ep. word, once in Pi. [...], Trag. only E.Hyps. [...], prop. = ἀμφί, but mostly as Adv.: 1. *on both sides*, [...] 2. generally, *round about*, [...] II. *apart, asunder*, [...] B. less freq as Prep., like ἀμφί: I. c.gen. (which it may either precede or follow), *around*, [...] b. *concerning*, [...] 2. *apart from, far from*, [...] II. c. acc., *about, around*, always after its case, [...]” LSJ. Gl. tudi Chantraine, *isto*, str. 81.

³⁵ἀρχιβατέω, *stand by*, Hsch. II. Ion. for ἀμφισβητέω, Suid. Hesychius.” LSJ. Gl. tudi Chantraine, *isto*, str. 81. – Omenjeno geslo pri Hezihiju, aleksandrinskem leksikografu (verjetno iz 5. stoletja), se glasi: ἀρχιβατεῖν ἐγγυδς βεβηχέναι (*Hesychii Alexandrini lexicon. Editionem minorem curavit Mauricius Schmidt*, Jena 1867, st. 27, v. 6).

³⁶ἀμφισβητέω, [...]—Ion. ἀμφισβητέω [...]—lit. *go asunder, stand apart*: hence, *disagree with*, [...] b. abs., *disagree, dispute, wrangle*, [...] 2. c. dat. pers., *dispute or argue with* a person, [...] 3. c. gen. rei, *dispute for* or

ἀγχιβατεῖν (Hezihij in Suda) → ἀμφισβαστεῖν (jon., Herodot) → ἀμφισβητεῖν.

LSJ pri geslu ἀμφισβητέω navaja tudi zgodnje mesto iz Herodota, kjer se pojavlja oblika ἀμφισβαστεῖν in sicer v naslednjem kontekstu: ὁ ἕτερος τῶν λόγων τῷ πρότερον λεχθέντι ἀμφισβαστέων λέγεται (Hdt. 9. 74).³⁷ "Tako pravi ena zgodba, druga pa govori drugače."³⁸ V dveh angleških prevodih eden govori o tem, da druga zgodba spodbija (disputing) prvo, drugi, da ji nasprotuje (contradicts).³⁹ Drugo mesto s tem glagolom se glasi: καὶ τοῦτον μὲν ἐντεταμένως ἀμφισβαστέειν [...] (Hdt. 4.14.2), v slovenskem prevodu: "Mož je uporno vztrajal pri svojem".⁴⁰ Prej omenjena angleška prevoda govorita o tem, da se je pričkal (be in disput) oziroma prepiral (argued).⁴¹ Malo prej v istem odstavku omenja Herodot tudi ἀμφισβασίη· ἐς ἀμφισβασίας τοῖσι λέγουσι ἀπικνέεσθαι, pri Sovrètu: "se je postavil zoper govornico",⁴² angleška prevajalca pa govorita o polemiki (controversy) in spodbijanju (dispute).⁴³

Na določen način je s tem pokazano, da bi, ne glede na predpono ἄγχι, pomen ἀγχιβασίη meril na razhajanje. Ta teorija je osnovana na enačenju pomena ἀγχιβασίη in ἀμφισβήτησις. Toda omenimo tudi nasprotno oceno: Giorgio Colli ugotavlja, da LSJ enači ἀγχιβασίη in ἀμφισβήτησις, "a se moti".⁴⁴ Svoje trditve sicer podrobneje ne razloži, vendar pa si lahko zastavimo vprašanje, ali je pomanjkanje gradiva, ki bi nam dalo več primerov rabe zgodnejših oblik besed, res lahko razlog za takšno pomoto? Morda pa lahko takšno tezo podpre Hezihijev kratki navedek: ἀγχιβατεῖν ἐγγυς βεβηκέναι?⁴⁵

.....
about a thing, [...]. b. Att. law-term, *lay claim* to property of deceased or guardianship of heiress, [...]. 4. c. acc. rei, *dispute* point, *be at issue upon* it, [...]. 5. c. acc. et inf., *argue, maintain that* . . ., [...]. II. Pass., *to be the subject of dispute, to be in question*, [...]. LSJ. Gl. tudi Chantraine, *isto*, str. 81.

³⁷Grško besedilo iz Herodota tu in spodaj po: Herodotus, *The Histories*, <http://www.perseus.tufts.edu/>.

³⁸Herodot iz Halikarnasa, *Zgodbe*, prev. A. Sovrè, 2. zv., Ljubljana 1955, str. 301.

³⁹"This story is reported thus; but the other of the stories, disputing the truth of that which has been told above, is reported as follows [...]" *The History Of Herodotus*, zv. 2, prev. G. C. Macaulay, London / New York 1890, <http://www.gutenberg.org/>. "So runs this tale. The second which contradicts with the first ...". Herodotus, prev. A. D. Godley, Cambridge 1920, <http://www.perseus.tufts.edu/>.

⁴⁰Herodot iz Halikarnasa, *isto*, 1. zv., Ljubljana 1953, str. 308.

⁴¹G. C. Macaulay: "... and while he was vehement in dispute ...", A. D. Godley: "While he argued vehemently ..."

⁴²Herodot iz Halikarnasa, *isto*.

⁴³G. C. Macaulay: "entered into controversy", A. D. Godley: "was disputed".

⁴⁴Colli, *isto*, str. 159.

⁴⁵Gl. zgoraj, op. 35.

::PRIBLIŽEVANJE ALI RAZHAJANJE?

Ne glede na to, kako pravzaprav prevedemo besedo, ki jo vsebuje fragment B 122,⁴⁶ torej kaže, da ne gre le za bližanje, ampak hkrati tudi za oddaljevanje in razhajanje; vsekakor pa ta razlaga ne vsebuje več hermenevtične domišljije kot kakšne prej omenjene. Vse te besede dejansko, če ne celo najprej, pomenijo tudi oddaljevanje in razhajanje, celo nestrinjanje in spor: približevanje je razhajanje in razhajanje je približevanje. Sama ἀγγλιβασίη je najbolj dobesedno "stopanje blizu", ἀγγλιβατεῖν je "stopati blizu", ἀμφισβαστεῖν pa "stopati okoli".

Werner Beierwaltes si ob Heideggrovem interpretacijskem prevajanju, ki smo si ga ogledali zgoraj, postavlja vprašanje stvarnega in jezikovnega konteksta te besede v zgodnjem grškem jeziku,⁴⁷ ki jo nakazujejo tudi navedeni slovarski pomeni. Obstajajo pa tudi avtorji, ki ugotavljajo dvojnost pomena besede ἀγγλιβασίη, celo več, izhajajo iz temeljnega pomena razdruževanja in nasprotovanja, na katerega šele naknadno navežejo pomen približevanja. V tem smislu raz-laga, spopad, razdružitev (Auseinandersetzung) vsebuje tudi približevanje: "Nasprotovanje' (ἀμφισβαστεῖν) ima v sebi tudi svoje nasprotje: 'približevanje', tako da ἀγγλιβασίη kaže na enotnost različnega."⁴⁸

Marcel Conche, na katerega opozarja tudi Beierwaltes, prevaja ἀγγλιβασίης "contestation". Potem ko ugotovi, da Dielsovo Annäherung podpira etimologija predpone ἄγγλι, ter da tako leksikon Suda kot LSJ in Chantraine postavljajo enačaj med ἀγγλιβασίη in ἀμφισβασίη, jonsko obliko za ἀμφισβήτησις, ki pomeni "contestation" (torej: spodbijanje, oporekanje, ugovarjanje), se vpraša: "Ali bi lahko rekli, da etimologija besede ni prisotna v Heraklitovih delih? Ravno nasprotno."⁴⁹ Besedo je torej treba razumeti v smislu: hoditi in hkrati ostajati blizu.

Conche razume to v veliki meri v okviru kontroverz ali diskusij med posameznimi filozofskimi nauki, kjer hodi "eden z ene strani, drugi pa z druge."⁵⁰ V tem smislu (in verjetno kontekstu Heraklitovega samotarstva) to zanj pomeni, da je "treba pustiti ob strani logose drugih in iti k stvarnem samim"⁵¹ v samostojnem, svobodnem mišljenju. S tem je Heraklit hotel pokazati "dvojno

.....
⁴⁶Sam sem v svojem prvem prevodu skušal to dvojnost rešiti z razlikovanjem med predponama ἄγγλι in ἀμφίς: "Približevati (in) Oddaljevati: približevanje Heraklitos." Heraklitos Efeški, *Fragments*, Maribor 1993.

⁴⁷Gl. Werner Beierwaltes, "Heideggers 'Gelassenheit'", v: Rainer Enskat (ur.), *Amicus Plato magis amicus veritas. Festschrift für Wolfgang Wieland*, Berlin 1998, str. 12-13, op. 37.

⁴⁸Jean Bollack, Heinz Wismann, *Héraclite ou la séparation*, Pariz 1972, str. 335 (navedeno po: W. Beierwaltes, *isto*).

⁴⁹Marcel Conche, *Héraclite, Fragments. Text établi, traduit, commenté*, Pariz 1987, str. 249.

⁵⁰Isto.

⁵¹Isto, str. 250.

naravo, ki združuje nasprotja (iti ločeno, iti družno) v spodbijanju ali diskusiji: ἀγχιβασίη je ἀμφοιβασίη.⁵² Mogoče je tudi reči, "da je od raznorodnega bližanja k stvari mišljenja neodtujljivo prijateljsko zblíževanje in skupnost tistih, ki hodijo po teh poteh."⁵³

Zdeněk Kratochvíl celoten fragment prevaja takole: "Heraklit je s pomočjo besede *približevanje* označeval pomen ‚prepirati se‘."⁵⁴ Ko analizira Sudovo in Hezihijevo razlago, ugotavlja: "Pristop zato vodi do različnosti, včasih celo razdora."⁵⁵ Na podlagi prepletenosti obojega bi njegov "poskus rekonstrukcije" pomena fragmenta bil naslednji: razdor je pristop, različnost je bližanje.⁵⁶

Kakšna je torej ta razhajajoča, če ne že prepirljiva bližina? Kakšen je odnos bližajočega pristopanja in razdora različnosti? Ali se res nanaša le na "boj naukov"? Kaže, da bi bilo Heraklitov fragment B 122 interpretacijsko bolje postaviti v kontekst nekaterih drugih sorodnih fragmentov.

Po vsej verjetnosti je treba tu iskati "nevidno harmonijo" (ἀρμονίη ἀφανής φανερής κρείττων, B 54), ki nastane "iz razlikujočega se" (ἐκ των διαφερόντων καλλίστην ἀρμονίαν, B 8): gre za "nasprotujočo si harmonijo" (παλίντροπος ἀρμονίη, B 51), ne pa za odločitev med približevanjem in razhajanjem. Tako kot je ΒΙΟΣ življenje in smrt (B 48), tako kot je "pot" v različne smeri "ena in ista" (B 59; ὁδὸς ἄνω κάτω μία καὶ ὡυτή, B 60). Tako kot Apolon le daje znamenja (οὔτε λέγει οὔτε κρύπτει ἀλλὰ σημαίνει, B 93) in kot Eno Modro "noče in hoče" biti imenovano Zevs (ἐν τὸ σοφὸν μῶνον λέγεσθαι οὐκ ἐθέλει καὶ ἐθέλει Ζηηνὸς ὄνομα, B 32). Tako kot je "shajajoče razhajajoče" (συμφερόμενον διαφερόμενον, B 10),⁵⁷ je tudi približevanje razhajanje in razhajanje približevanje. Stopanje blizu ali okoli nakazuje kvečjemu bližino in okoliškost, v kateri se dogaja prihajanje in razhajanje, nikakor ne pa samega napredujočega približevanja. Pravzaprav bi se veljalo vprašati, ali je to sploh kakšna pot, to, po čemer stopamo v bližini in dalji, okoli in okoli?

⁵²Isto.

⁵³Ozren Žunec, Petar Šegedin, "Predgovor", v: *Zbližavanja. Zbornik povodom šezdesete obljetnice života Damira Barbarića*, Zagreb 2012, str. 8.

⁵⁴Zdeněk Kratochvíl, *Dělský Potápěč k Hérakleitově řeči. Pro ty, kdo se potápějí až do krajnosti*, Praga 2006, str. 262 in 428. Vsebina fragment uvršča v skupino "Svet mnoštva, njegova notranja razmerja, naravnost" (str. 107).

⁵⁵Isto, str. 262.

⁵⁶"Různice je přiblížení." Isto.

⁵⁷Vsi navedki iz Heraklita po: *Fragmenti predsokratikov*, 1. zv., Ljubljana 2012, prev. F. Zore.

::LITERATURA

- Bailly, Anatole (1895 in ponatis): *Dictionnaire grec-français*, Pariz.
- Beierwaltes, Werner (1998): "Heideggers ‚Gelassenheit“", v: Rainer Enskat (ur.), *Amicus Plato magis amicus veritas. Festschrift für Wolfgang Wieland*, Berlin, str. 1-35.
- Chantraine, Pierre (1968): *Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Histoire des mots*, zv. 1, Pariz.
- Colli, Giorgio (1980, ⁴1993): *La sapienza greca III. Eraclito*, Milano.
- Conche, Marcel (1987): *Héraclite, Fragments. Text établi, traduit, commenté*, Pariz.
- Diels, Hermann in Kranz, Walter: *Die Fragmente der Vorsokratiker. Griechisch und Deutsch*, zv. 1, Zürich 1996 (ponat. 6. izd. iz 1951); zv. 2, Zürich 1996 (ponat. 6. izd. iz 1952); zv. 3 (*Wortindex, Namen- und Stellenregister*), Zürich 1998 (6. izd. iz 1952).
- Dokler, Anton (1912, ponat. 1999): *Grško-slovenski slovar*, Ljubljana.
- Fragmentsi predsokratikov** (2012): izd. H. Diels in W. Kranz, ur. G. Kocijančič, prev. D. Benko, Ž. Borak, J. Ciglencčki, I. J. Fridl, M. Horvat, G. Kocijančič, D. Movrin, B. Vezjak, S. Weiss in F. Zore, 3 zv., Ljubljana.
- Heidegger, Martin (1995): *Feldweg-Gespräche (1944/45)*, ur. Ingrid Schüssler, Frankfurt na Majni (GA 77).
- Heidegger, Martin (2004): *Pogovori s poljske poti*, prev. A. Košar in M. Soldo, Ljubljana.
- Heraklitos Efeški (1993): *Fragmentsi*, prev. F. Zore, Maribor.
- Herodot iz Halikarnasa (1953-55): *Zgodbe*, prev. A. Sovrè, 2 zv., Ljubljana.
- Herodotus (1920): prev. A. D. Godley, Cambridge, <http://www.perseus.tufts.edu/>.
- Herodotus (1890): *The History Of Herodotus*, zv. 2, prev. G. C. Macaulay, London / New York, <http://www.gutenberg.org/>.
- Hesychii Alexandrini lexicon. Editionem minorem curavit Mauricius Schmidt* (1867): Jena.
- I presocratici. Prima traduzione integrale con testi originali a fronte delle testimonianze e dei frammenti di Hermann Diels e Walter Kranz*, Giovanni Reale (ur.) (2006): Milano.
- I presocratici: testimonianze e frammenti*, [uvod Gabriele Giannantonio] (1969): Bari.
- Kahn, Charles H. (1979): *The Art and Thought of Heraclitus. An Edition of the Fragments with Translation and Commentary*, Cambridge.
- Kirk, G. S., Raven, J. E. in Schofield, M. (1957, ²1983): *The Presocratic Philosophers. A Critical History with a Selection of Texts*, Cambridge.
- Kratochvíl, Zdeněk (2006): *Dělský Potápěč k Hérakleitově řeči. Pro ty, kdo se potápějí až do krajnosti*, Praga.
- Lewis, Charlton T., Short, Charles (1879): *A Latin Dictionary*, Oxford.
- Liddell, H. G., Scott, R. in Jones, H. St. (1977): *A Greek-English Lexicon. With a Supplement 1968*, Oxford.
- Marcovich, Miroslav (1967): *Heraclitus. Greek Text with a Short Commentary. Editio maior*, Mérida (Venezuela).
- Marcovich, Miroslav (1968): *Heraclitus. Texto griego y versión castellana por M. Marcovich. Editio minor*, Mérida (Venezuela).
- Steiner, Wolfgang (2006): *Die Aufgabe des Denkens. Martin Heidegger und die philosophische Mystik*, Augsburg.
- Suidae lexicon*, izd. Ada Adler, 5 zv., Leipzig 1928-38 (in ponatis 1994-2001), *Suda On Line*, <http://www.stoa.org/sol/>.
- Soudas (1705): *Suida Lexicon, Graece & Latine. Textum Græcum cum Manuscriptis Codicibus collatum a quamplurimis mendis purgavit, Notisque perpetuis illustravit. Versionem Latinam Æmilii Porti innumeris in locis correxit; Indicesque Auctorum & Rerum adjecit Ludolphus Kusterus, Professor humaniorum literarum in Gymnasio Regio Berolinensi*, Cambridge.
- Žunec, Ozren in Šegedin, Petar (ur.) (2012): *Zbližavanja. Zbornik povodom šezdesete obljetnice života Damira Barbarića*, Zagreb.